

חוברת שינון

עם מטלות
ועבודות על:

- הגדה ש"פ עם טעמים ומנהגים מהרבי.
- סוגיות יסודיות ממסכת פסחים.
- הלכות החג, מנהגיו ומושגיו.
- שיחות קודש ומאמרי הרבי לחג הפסח.

שם התלמיד:

דְּבַר מְלָכוֹת

ב"ה, י"א ניסן ה'תשי"ח,
ברוקלין, נ.י.

אל אֶחֱינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּכֹל אֶתֶר וְאֶתֶר

ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ
שְׁלוֹם וּבְרָכָה!

כל יום טוב ותקנו המיוחד לו. ומקאן גם למועדיו והוראותיו המיוחדות הנוגעים לכל אלה שהחג נתן להם, לכל אחד מישראל, הן בתור יחיד והן בתור חלק מכלל ישראל, וכן לכלל ישראל בתור כלל. אפיו המיוחד של כל חג, משתקף ומתבטא, הן בשמו של החג, והן במצוות, בדינים ובמנהגים הקשורים בו. חרותנו. והתורה הנקראת 'תורת חיים' - מורת הדרך בחיים - דורשת מקל יהודי ויהודי לזכר! ולקחות מחדש, את החרות של 'יציאת מצרים' כל יום ויום מימי חיו. כמאמר חז"ל: "בכל דור ודור ובכל יום ויום, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

הצווי והדרישה הם לכל דור ודור - הן בימים שמלכות בית דוד היתה קיימת דורות רבים ובית המקדש היה קיים, והן בימי האפילה של דור השקד, רחמנא ליצלן.

וכן הם אל כל יהודי ויהודי ובכל יום ויום. ואף כי אתמול עברה עליו 'יציאת מצרים' - חייב הוא לקיים את 'יציאת מצרים' היום מחדש, ומחר - שוב. כי תכן יציאת מצרים הוא ההשתתרות מ'מצרים וגבולות' העומדים לשטן בדרך. שאינם מניחים לו להיות מה שהוא צריך להיות ולעשות מה שהוא חייב לעשות. לכן, לא די בה יציאת מצרים מאתמול, למעמדו ומצבו היום. ו'יציאת מצרים' היום, לא די בה למחר. בתוספת הבהרה... האדם שהוא שכלי. הנה, אם אף כשניתן לו חופש גמור בתנועתו, סוגרים בעדו את חיי השכל. הרי שהוא מוציא את עצמו במאסר ובשבי, השוללים ממנו את עיקר מהותו.

וכך הוא גם ב'עולם השכל' עצמו: אדם המסוגל להגיע לדרגות העליונות יותר בשכל, ומגבילים אותו לחיים שכליים של ילד קטן. הרי זה בשבילו, המאסר הכבד ביותר של ה'אני' האמיתי...

יעזר ה', שזמן חרותנו הפא עלינו לטובה, יביא לכל אחד ואחת חרות מכל המכשולים וההפרעות - גשמיות, חומריות ורוחניות, ולעלות בשמחה ובטוב לבב למעלה יותר ויותר, עד לזמן חרותנו במלא המדה - הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו.

בברכת חג פסח כשר ושמח,
מנחם שניאורסון

כתב הסכמה וברכה לחוברת מאת הרב החסיד נפתלי הכהן רוט שליט"א למהדורה קמא שיצאה בשנת תשס"ב

צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו

מרכז חינוכי חסידותי

רח' ירמיהו 4
ירושלים
טלפון: 02-5385255
פקס: 02-5387475

ב"ה, ר' עשיק פי' שלח, כי סיון התשס"ב
שנת הקהל.

ראה ראיתי את פרי יצירתו התורנית של האברך כמדורשו, היקר והנעלה, הרה"ת ר' שלמה חגניה ממנן שליט"א מחנך בתלמוד תורה "תפארת מנחם" ביתר עילית, אשר משמאי קזכו ליה לזכות את שוחרי התורה והחסידות, בחוברת הנפלאה, מעשה אומן, מלאכת מחשבת, "חוברת שאלות ותשובות לעיון וחזרה על "הגדה של פסח – עם ליקוטי טעמים ומנהגים" אשר ל"כ"ק אדמור"ד נשיא דורנו.

אור מופלא רום מעלה היא "ההגדה" של כ"ק רבינו הק, ראשית ביכורים של תורתו הקדושה, ומעת האיר העולם באור יקרות זה, היתה "ההגדה של הרבי" – "הפנינה שבהגדות", אוצר בלום אשר כל אוצרות ההגדה, וחג הפסח על הלכותיו הרבות טמונות בו, צוהר להגדה קדושה ונפלאה זו, פתח לפנינו המחבר היקר, במחברתו הנפלאה, שיכל את ידיו בדעת בתבונה ובחכמה באמנות המיוחדת לו, ובגישה ייחודית מוגשת לנו "ההגדה" באמצעות מיומנות למידה עצמית, בעזרת שאלות ותשובות. ותיתי לו אשר זכותו כי רבה היא להגיש לפני כל תלמיד, שוחר תורה, וכל לומד ומעיין את "ההגדה" כשולחן הערוך לפניו.

עוד הוסיף המחבר שנית ידו, וצירף לקונטרסו הנפלא, קונטרס שאלות ומבנים בנושאים הבאים: (א) הלכות הפסח, - שאלות ומבחן כללי בהל' פסח, (ב) מבחן על פרקים נבחרים מתורת החסידות בעניני חג הפסח, (ג) שאלות הכנה והכונה בגמרא – מסכת פסחים, המכניות ומכשירות את התלמיד ללימוד הגמרא. והכל באותה שיטה וגישה ייחודית אותה מקנה המחבר בחוברת מיוחדת זו.

ואפרוין נמטייה למחבר היקר והנעלה הרב ממנן שליט"א, אשר כבר איתמחי גברא ואיתמחי קולמסיה ביצירות תורניות וחינוכיות להקניית נושאים רבים וחשובים, להלמידים הצעירים, ותועלת רבה נשקפה בזה למחנכים ולשוחרי תורה רבים, וזאת הברכה לו ולהנהלת מוסדות חב"ד ליובאוויטש "תפארת מנחם" – ביתר עילית, אשר החוברת הנפלאה רואה אור על ידם.

והנני לברכו כי חפץ ה' בידו יצלה ולכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, ויפוצו מעיינותיו חוצה, ובטוחני כי רבים יהנו לאורו של החיבור המוצלח, ויזכהו הש"ת להגדיל תורה ולהאדירה, ולזכות אותנו ביצירות חשובות נוספות, לאורך ימים ושנים טובות, עדי נזכה בקרוב ממש לקבל פני משיח צדקנו, ולהתגלות "התורה חדשה" ש"מאתי תצא", ומלכנו בראשנו תיכף ומיד ממש.

בכבוד ובברכה
הרב נפתלי הכהן רוט

פתח דבר

פסח – חג החינוך:

הגדת לבנך, מצוות חינוך הבנים, העברת התורה והנחלתה לדור הבא היא המצווה החשובה ביותר בצד לימוד התורה.

ההגדה של פסח היא אולי הדוגמה הבולטת ביותר לפן זה של התורה – "תורה מלשון הוראה" כדברי הרבי מליובאוויטש.

לימוד היסטורי זה הנערך כל שנה בפסח – דרך קריאת ה"הגדה" – מהווה מוקד בחינוך הדור הצעיר. תוך כדי לימוד והעלאת זיכרון סיפור יציאת מצרים והפיכתו של עם עבדים לבני חורין, החדרת האמונה בקב"ה שבחר בזרעו, "ארמי אובד אבי" והוציאם ממצרים, שידד מערכות הטבע עבורם, ועתיד להנחיל אותנו חירות עולם "לשנה הבאה בירושלים".

ההעברה, הלמידה, לדור הבא היא משימה חינוכית אשר לה תפקיד מכריע בעתיד העם – ואמנם חז"ל, מנהיגי האומה אשר תחום התמחותם לא ממשל ולא כלכלה אלא חינוך – גילו בהגדה את כוחם כדי להבטיח שתכניה יהיו מעניינים, מרתקים ומגוונים. חז"ל השתמשו באלמנטים חינוכיים נפלאים כדי לקרב את ליבו של "בנך" או של "ארבעה בנים".

להלן כמה דוגמאות חינוכיות עדכניות ההופכות את חג הפסח בכלל ואת ליל הסדר בפרט לחג החינוך:

למידה לכל אורך החיים: שיחזוריות ההגדה אשר מדי שנה שוב ושוב נלמדת, כי למרות ש"כולנו חכמים" מכל מקום "מצווה עלינו לספר (שוב ושוב)... וכל המרבה הרי זה משובח". מדידת הצלחת הלמידה לא נתפסת כ"קליטת החומר" גרידא, אלא בלמידה מתמדת ובחזרה יש משום שינון הפועל במהות האדם "הרי זה משובח" – כפירוש החסיד: ריבוי הסיפור משיב את האדם. הלמידה היא לכל אורך החיים.

שאלת שאלות: שאילת שאלות היא הבסיס החשוב ביותר בחינוך כך התנהגו חז"ל בכל הש"ס, שאלות, מחלוקות, שקלא וטריא, לימוד בחברותא. ואנו – בפסח – כל המשפחה ביחד. מה נשתנה... ארבע הקושיות ששואלים הצעירים. טוב יעשה ראש המשפחה אם ירבה בשאלות במהלך הסדר.

למידה מתוך שמחה: ההגדה משולבת בשירה, באהבה, בכבוד, ביחס לכל אדם, לכל אורח, לכל ילד וטף, שילוב שירים לכל אורך ההגדה, "והיא שעמדה... בצאת ישראל... אחד מי יודע...". צריך ליצור אווירה נחמדה, אוהבת, מפרגנת ומאושרת, לתת לכל אדם, לכל משתתף "במה" לומר... להתבטא...

דיאלוג: אחד הכלים המשמעותיים היום בהצלחה הוא הדיאלוג. מתן אפשרות לכל אחד להתבטא, לשאול, לברר ולשוחח. הדיאלוג – קוד בסיסי בהצלחה. ההגדה מאפשרת במהלכה ליצור דו-שיח ורב-שיח מתמידים. כל אמירה וכל היגד כדאי לאומרו בשאלה, כדי ליצור דיאלוג מתמיד עם המשתתפים.

למידה מותאמת: הקב"ה ברא את האנשים שונים. לכל אחד תכונות אחרות מחברו; אחד חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול. יש לכבד כל אדם בהתאם ליכולתו, להשקפתו, לראייתו ולכישוריו. "שאינו יודע לשאול... את פתח לו". "רשע... הקהה את שיניו" וכו'.

למידה עצמאית: בהגדה שימת דגש על שאלות המכוונות ומעוררות את הנשאל באופן ממוקד. אף בבן הרביעי "שאינו יודע לשאול" נאמר: "את פתח לו", תכוון אותו, תנחה, תעודד עד שיוכל לשאול. מיומנות למידה חשובה בפיתוח לומד עצמאי. כידוע, תלמידים שמרבים בשאלות מצליחים יותר וכפי שלמדונו חז"ל: "ולא הביישן למד".

חינוך לערכים: למידה והשכלה אינטלקטואלית חייבים להיות רלוונטיים, משולבים עם חינוך לחיים, שהרי דרך ארץ קדמה לתורה. ובהגדה – הכנסת אורחים: "כל דכפין ייתי וייכול", געגועים לארץ ישראל, "לשנה הבאה בירושלים". הקשבה לכולם: "צעקת הדל תקשיב ותושיע"... התודה והברכה: "לפיכך אנחנו חייבים להודות... להלל... לשבח... ונאמר לפניו שירה חדשה... הודו לה' כי טוב... אודך כי עניתני". התייחסות חיובית-פוזיטיבית לכל אדם. ראייה זו ברוכה וחשובה: "אלו מעלות טובות לקב"ה עלינו... דיינו".

כתוב בתהלים (קטז, י): "האמנתי כי אדבר". האמונה מתחזקת כאשר אני מדבר חוזר ומשנן. לכן, בתהליכי החינוך יש העברת ידע שכלי ורגשי מתוך חוויות, שמחה והומור. חינוך לאמונה בקב"ה הוא תהליך ממושך במהלך כל חיי האדם. האמונה הולכת ומופנמת, מוטעמת עמוק בנפשו של האדם ככל שהוא גדוש באירועים חווייתיים, אינטלקטואליים ורגשיים.

יהי רצון שנזכה עוד בשנה זו לחוג את חג הפסח ולשמוח בביהמ"ק השלישי ויקום בנו מקרא שכתוב: "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים" בעגלא דידן ותיכף ומיד ממש.

מבוא

החוברת ותכולתה:

במהלך השנים בהם זכיתי להיות מחנך הכיתות הבוגרות, הלך והתחזק אצלי הצורך להוציא לאור חוברת אשר תסייע לתלמידים הבוגרים להכיר בחידושי הנפלאים של הרבי על הגדה של פסח בדרך של 'שינון' – "שיהיו דברי תורה שנונים ומחודדים בפיך" – ושיהיו מותאמים לרמת הגיל והיכולת האינטלקטואלית שלהם, בהתאם לדברי הרבי עצמו (הובאו בפתחה), שיש להתקדם בלמידה לפי יכולת האדם.

זכיתי שבשנת תשס"ב יצאה מהדורה ראשונה בדפוס והתקבלה בצימאון גדול בקרב ציבור המחנכים של הכיתות הבוגרות ואף ביקשוני לערוך מספר שינויים חשובים הן מבחינת המבנה והעריכה והן מבחינה גרפית למען הקל על הלומד והמלמד.

ואכן, סייעני השי"ת שנית ושלישית להו"ל חוברת מתוקנת ומשופרת עם מספר שינויים חשובים אותם אפרט כאן בתור הקדמה בצירוף הצעה דידקטית, כיצד ניתן להעביר את הלמידה בכיתה בדרך קלה ויעילה לתלמיד ולרב.

מבנה החוברת:

החוברת מחולקת לארבעה שערים, א. הגדה של פסח עם ליקוטי טעמים ומנהגים מאת כ"ק אדמו"ר. ב. יחידות לימוד ממסכת פסחים, ג. דינים ומנהגים – הלכה למעשה. ד. שיחות ומאמרי הרבי לפסח – "המעשה הוא העיקר". וסימנך, הגדה – ה – הגדה. ג – גמרא. ד – דינים. ה – "המעשה הוא העיקר".

הצעות דידקטיות (לשקו"ד):

בכלל רצוי וראוי להתחיל את הלימוד המקיף שבחוברת מיד לאחר חג הפורים ואולי אף להציג זאת בפני התלמידים כ'מבצע הכנה' לקראת חג הפסח בלימוד 'תורת הרבי'.

שער ראשון – הגדה של פסח עם ליקוטי טעמים ומנהגים מאת כ"ק אדמו"ר:

בחלק זה – התופס בעצם את רוב החיבור – לומדים ומשננים התל' את החידושים והדיוקים של הרבי על ההגדה (על-פי ההגדה המקורית שהו"ל בשנת תש"ו) בדרך של שאלות ותשובות

המתמצתים ומציפים את החידושים העיקריים שבהגדה. מתוך ניסיון שינון זה נוחל הצלחה מרבית כאשר הוא מתפרס על-פני ג' שבועות לכל הפחות.

את השיעור עצמו ניתן לחלק לשתיים, בחלקו הראשון יקנה הרב לתלמיד עמוד אחד של חידושים בעזרת השו"ת ויבאר אותם בהרחבה עד כמה שניתן ("וכל המרבה... הרי זה משובח"). ובחלקו השני, יקצה הרב לתלמידים זמן לשנן בינם לבין עצמם ע"י חברותא (כאשר האחד שואל והשני משיב וכן להיפך) ולאחמ"כ יבחנו עמוד זה אצל הרב או אצל הבוחנים שהרב יקבע מראש. לסיום ולצורך מעקב יעיל, יסומן לנבחן V בטבלת המעקב במקום המיועד לאותו עמוד (ראה נספחים, עמ' 98-99).

שער שני – יחידות לימוד ממסכת פסחים:

יחידה זו ניתנת ללמדה במסגרת שיעורי גמרא (שיעור שני או שלישי, בהתאם למספר השיעורים העומדים לרשותכם או ע"פ תיאום עם ההנהלה – כל חד וחד לפום 'שיעורי' דיליה). ביחידה זו לומדים התל' שיעור גמרא פרונטלי על-פי דין יומי מדיני חג הפסח וליל הסדר ולאחריו משיבים על השאלות השייכות לאותה יחידת לימוד. שאלות אלה נכתבו בסגנון של שאלות מכוונות ולכן בכיתה הבוגרת ('מכינה לשיבה') ניתן לתת לתלמידים להכין את היחידה בכוחות עצמם על-פי אותם שאלות ולהיעזר ברב רק בתור 'משיב' או לחילופין אם הרב רואה שאין מספיק זמן ללימוד זה בכיתה לפני חג הפסח, אפשר לתת להם להכין זאת לבד בבית בפגרת 'בין-הזמנים' ולהחזיר זאת עם שאר המטלות לאחר החג.

שער שלישי – דיני ומנהגי חודש ניסן וחג הפסח:

יחידה זו אין בה חידוש אלא משום תרגול וחזרה על החומר הנלמד בכיתה במסגרת שיעורי הלכה ("שבח-המועדים", שו"ע הרב) והתוספה כאן רק לצורך החיבור השלם (ניתן להשתמש בלקט שו"ת מפורט יותר).

שער רביעי – שיחות ומאמרי הרבי:

ביחידה זו נבחרו ב' שיחות מעובדות – תמצות של השיחות שנלמדו על ידי בכיתה במסגרת שיעורי חסידות מתוך לקוטי שיחות ומאמרי הרבי.

בברכת הצלחה מרובה

וחג פסח כשר ושמח

מפתח עניינים

1	שער
2	מכתב כללי מהרבי לחג הפסח
3	כתב הסכמה וברכה
4-7	פתח דבר ומבוא לחוברת
10-54	הגדה של פסח עם טעמים ומנהגים – שו"ת
55-76	סוגיות נבחרות בגמרא "פסחים" – למידה עצמית
77-84	שאלות שינון וחזרה על הלכות הפסח
85-97	שיחות קודש ומאמרי חסידות לחג הפסח עם עבודות
98-99	טבלת מעקב שינון הגדת הרבי
100	דוגמה לתעודת הוקרה לתלמיד
101	חלוקת תעודות ושי הוקרה לכל לומד
102-103	הקדשות לזכות ולעילוי נשמת
104-105	מושגי יסוד לפסח

איורים:
הגהה:
עריכה ועיצוב גרפי: פיקל סיגל

יו"ל ע"י הרב שלמה חנניה ממון
מנהל מתיבתא לצעירים
שע"י ישיבת תות"ל קרית גת

שער ראשון
הגדה של
פסח

דינים | מנהגים | מקורות | טעמים

הכרת החידושים, הטעמים והמנהגים
שנלקטו ונערכו ע"י הרבי

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן

מליובאוויטש

בדרך של שאלות ותשובות – לתלמיד

לצד טקסט ההגדה המקורי

ולשון הרב - מסידור אדה"ז

המסייע להקניית המידע

סדר בדיקת חמץ

לשון הרב

המנהג להניח פתיתי חמץ קשה זמן מה קודם הבדיקה כדי שימצאם הבדוק. ועל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתין. וקודם שיתחיל לבדוק יברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בְּעוֹר חֻמֵּץ:**

לשון הרב

וצריך לחפש לאור הנר בכל המחבואות גם בסדקים שבקרקע. ולא ידבר בין הברכה לתחלת הבדיקה אפילו מעניני הבדיקה. ונכון שלא ישיח, שלא מעניני הבדיקה, כל זמן בדיקתו. ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה, שיבדקו איש במקומו, ולא ישיחו בינתיים. ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה, ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר. ואחר הבדיקה יזהר, בחמץ שמשייר להצניעו למחר לשרפה או לאכילה, לשמרו שלא יוליכוהו אנה ואנה, שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים. וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר:

**כָּל חֻמֵּיךָ וְחֻמֵּיךָ דְּאִיפֵיךָ בְּרִשׁוֹתַי דְּלֹא חֻמֵּיךָ וְדִלָּא בְּעֶרְתֵּיךָ
וְדִלָּא יִדְעָנָא לִיָּה לְבַטֵּל וְלִהְיוּ הַפְּקָר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:**

תרגום ללשון הקודש

**כָּל חֻמֵּיךָ וְחֻמֵּיךָ שֵׁינִי שְׁלֹא רְאִיתִי וְשְׁלֹא בְּעֶרְתִּי וְשֵׁינִי יָדוּעַ לִי יִתְבַטֵּל
וְיִהְיֶה הַפְּקָר כְּעַפְרַת הָאָרֶץ.**

בדיקת וביעור חמץ / שואל ומשיב

שאלות |

1. מתי כתב וגמר אדמו"ר הזקן את הל' פסח שנדפסו בשו"ע שלו?
2. מדוע נקרא השבת שלפני פסח בשם שבת הגדול?
3. מה נמצא במחזור ישן כתב יד, על דבר השם: "שבת הגדול"?
4. מדוע נקרא שם זה גם לשבתות אלו?
5. מה נוהגים לומר בשבת הגדול אחר מנחה? ומדוע?
6. האם המנהג להניח פתיתי חמץ קודם הבדיקה, הוא מעיקר הדין? נמק!
7. אם-כן, מדוע נוהגים כן? (ה' טעמים)
8. מדוע מניחים חמץ קשה דווקא?
9. מה הסיבה למנהג להניח עשרה פתיתים דווקא?
10. כיצד היא בדיקת חמץ לפי מנהג בית הרב?
11. מדוע לא מברכים: "על בדיקת חמץ" ? (מתוך שו"ע אדה"ז)
12. מדוע מברך "על ביעור חמץ" לפני הבדיקה, אע"פ שאינו מבערו כעת?
13. מדוע דווקא לאור הנר, ולא לאור אבוקה?
14. מדוע יזהרו לבדוק תחילה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה?
15. באיזו שנה לא אכל אדמה"ז ביום י"ג בניסן, ומדוע לא אכל? (הרי יום זה אסור בתענית?)
16. מי תיקן את הביטול שלאחר הבדיקה, ומדוע

תשובות |

1. עוד בהיותו במעזריטש (אצל הרב המגיד) .
2. מפני שנעשה בו נס גדול.
3. שגם השבתות שלפני ר"ה ושבועות, נקראים שבת הגדול.
4. כי יש להם דמיון לשבת שלפני פסח, בכך שגם הם באים לפני יום-טוב.
5. נוהגים לומר חלק מההגדה, מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו", כי אז (בשבת הגדול במצרים) התחילה הגאולה והניסים.
6. לא. כי המצווה היא לחפש אחר החמץ, וגם אם לא מצא כבר קיים המצווה כתיקונה.
7. א] כי המנהג הזה כבר התפשט ומנהג ישראל תורה. (שו"ע אדה"ז) ב] שלא ישכח לבטל למחר (חק יעקב בשם מהר"י) ג] אם לא ימצא כלום יתרוש לבדיקה, אבל כשמוצא מזמן לזמן פירור עי"ז יבדוק יפה (חק יעקב). והרבי מוסיף עוד שני טעמים: ד] כדי שבביטול היום יוכל לומר: "דחמיתיה" שפירושו: שראיתו. ה] שלא ישכח את חובת הביעור (שריפת החמץ בערב פסח) ולא יצטרך לשרוף הכלי שלקח לבדיקה.
8. כדי שלא יתפורר.
9. א] על-פי הקבלה. ב] וזה מרומז בגמרא פסחים (יא.) הניח עשר כו.
10. בודקים לאור נר של שעווה וע"י נוצת עוף. הבודק מניח החמץ שמוצא בשק קטן של נייר. בגמר הבדיקה מניח שק זה הנוצה ושיירי הנר - אם ישנם - בקערורית כף-עץ, מעטף הכל בנייר (אבל לא יד הכף, שנשאר בלתי מעוטף), ומהדק ע"י חוט שכורכו סביב הנייר כמה פעמים וקושרו.
11. כי בבדיקה לבד לא עשה כלום אם לא יבער החמץ.

שאלות |

תקנו לבטל מיד אחר הבדיקה?

17. "כל חמירא וחמיעא". היכן מופיע נוסח הביטול בלשון הקודש? ומדוע אם-כן, אנו אומרים בלשון ארמי?

18. "ודלא ידענא ליה", מדוע מוסיפים מילים אלו?

19. מה הוא כפל הלשון שאומרים בביטול שלאחר שריפת חמץ: "דחזיתיה כו דחמיתיה" ?

20. כתב הארי-ז"ל: "הנזהר ממשוהו חמץ בפסח, מובטח לו שלא יחטא כל השנה" הלא האדם הוא בעל בחירה?

| תשובות

12. כיון שמיד אחרי הבדיקה הוא מבטל ומפקיר את כל החמץ שלא מצא בבדיקה, הביטול הזה נקרא ביעור. (וגם ביעור שביום י"ד נפטר בברכה זו).

13. בגמ' שהרבי מציין יש ד' טעמים: א. דווקא נר אפשר להכניס לחורים ולסדקים. ב. אור הנר מאיר קדימה ואילו אור האבוקה מאיר אחורה. ג. באבוקה, מפחד שלא ישרף הבית. ד. אור האבוקה קופץ ואי אפשר לבדוק כראוי.

14. כי אם ילך מיד למקום רחוק, יהיה הפסק בין הברכה לתחילת עשיית המצווה.

15. זה היה בשנת תקכ"ה לאחר שחזר משהיינו הראשונה במעזריטש. והסיבה לכך שלא אכל ב"ג בניסן, משום שהיה טרוד מאוד בהכנה לבדיקת חמץ, כי הוא רצה שבדיקת החמץ תהיה עם כל הכוונות שקיבל במעזריטש.

16. חכמי הגמרא. כדי שיהיה לביטול זמן קבוע (ובדורות האחרונים הוסיפו לבטל גם ביום).

17. בירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב) נוסח הביטול הוא בלשון הקודש. אבל הגאונים תקנו לאומרו בארמית, כי עמי הארץ הבינו רק שפה זו.

18. כי את החמץ שמצניע למחר, אינו מבטל שהרי רוצה לאכול ממנו.

19. "חמיתיה" בשעת הבדיקה. "חזיתיה" - מעולם.

20. אולי הכוונה שלא יחטא בשוגג, אבל עדיין צריך להיזהר שלא לחטא ביועזין כי בוודאי גם הנזהר ממשוהו חמץ הוא בעל בחירה.

סדר קרבן פסח

לשון הרב

”ונשלמה פרים שפתינו” ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערבים, ובזמן שבית המקדש היה קיים, היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים.

כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה, ויאמר זה:

קרבן פסח מביא מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנה ושוחטו בעזרה בכל מקום אחר חצות ארבעה עשר דוקא ואחר שחיטת תמיד של בין הערבים ואחר הטבת גרות של בין הערבים. ואין שוחטין את הפסח על החמין. ואם שחט קודם לתמיד, פשר ובלבד שיהא אחר מקורם בדם הפסח כדי שלא יקרש עד שיזרקו דם התמיד, ואחר כך יזרקו דם הפסח וריקה אחת כנגד היסוד.

וכיצד עושין? שחט השוחט וקבל הפהו הראשון שבראש השורה ונתן לחבירו, וחבירו לחבירו, והפהו הקרוב אצל המזבח זרקו וריקה אחת כנגד היסוד וחוזר הפלי ריקן לחבירו וחבירו לחבירו, ומקבל פלי המלא תחלה ואחר כך מחזיר הריקן, והיו שורות של בויכי כסף ושורות של בויכי זהב ולא היו לבויכין שולים שמה יניחם ויקרש הדם.

אחר כך תולין את הפסח באונקליות ומפשיטין אותו כולו וקורעין אותו וממחין את קרביו עד שיצא הפרש ומוציאין את האימורים והם החלב שעל הקרב ויותרת הכבד וב' כליות והחלב שעליהן והאלה לעומת העצה, ונותנים בכלי שרת ומולחם ומקטירם הפהו על גבי המזבח כל אחד לבדו, והשחיטה והזריקה ומיחוי קרביו והקטר חלבי דוחין את השבת, ושאר עניניו אינם דוחין את השבת וכן אין מולכין את הפסח לבית כשחל בשבת אלא פת האחת הם מתעקבים עם פסחיהם בהר הבית והפת השניה יושבת לה בחיל והשלישית במקומה עומדת. חשכה, יצאו וצלו פסחיהם:

בשלישה כמות הפסח נשחט, ואין פת פחותה משלשים אנשים, נכנסה פת הראשונה נתמלאה העזרה, נועלין אותה, ובעוד שהן שוחטין ומקריבין את האימורים, קוראין את ההלל, אם גמרו אותו קודם שיקריבו בלם, שונים אותו ואם שנו, ישלשו, על כל קריאה תוקעין ג' תקיעות תקיעה תרועה תקיעה, גמרו להקריב, פותחין העזרה יצאה פת ראשונה, נכנסה פת שניה נועלין דלתות העזרה, גמרו פותחין יצאה פת שניה, נכנסה פת שלישית,

ומעשה פולן שוין, ואחר שיצאו בלן רוחצין העזרה ואפילו בשבת, מפני לבלוד הדם שהיה בה.

וכיצד היתה הרחיצה? אמת המים היתה עוברת בעזרה, והיה לה מקום לצאת ממנה וכשרוצין להדיח את הרצפה סותמין מקום יציאתה והיא מתמלאת על כל גדותיה מפה ומפה עד שהמים עולין וצפין מכאן ומכאן ומקבץ אליה כל דם וכל לבלוד שהיה בעזרה, ואחר כך פותחין מקום יציאתה והכל יוצא עד שגשאר הרצפה מנוקה ומשפה זהו כבוד הבית, ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר:

לשון הרב

זה הענין בקיצור גדול. וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן:

ערב פסח - ליל הסדר / שואל ומשיב

שאלות |

1. מתי ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח, ומדוע?
2. על מה צריך האדם הירא וחרד, לדאוג ולהתחנן בשעת קריאתו (של סדר קרבן פסח)?
3. מה אמר פעם הרבי הרש"ב לבנו הרי"צ לחשוב ולבקש במשך הסדר?
4. מה הוא המקום לומר, ש'גר' אינו חייב בפסח (בקרבן)?
5. אם-כן, מדוע ג"כ גר חייב בפסח?
6. מה הוא הטעם לשם "הגדה", ומה היא הגרסה הנוספת?
7. איך היו מסדרים המצות בבית הרב (ע"ג מה), ומה הוא מנהג האדמו"ר בעצמו?
8. למה לוקחים ג' מצות בלילי פסחים - לא פחות ולא יותר?
9. "יסדר המצות... הישראל ועליו הלוי וכו'." איך הסדר אצלנו, ומה הוא הרמז לזה?
10. מדוע נוהגים לקחת מצות כפופות לקערה?
11. מה הן ב' התבשילין ששמים בקערה, ומה הוא טעם לקחתן?
12. מה הוא הטעם המובא בירושלמי על המנהג לקחת, "זרוע" ו"ביצה"?
13. "יש שכתבו דלוקחים ביצה זכר לאבילות דחורבן ביהמ"ק". מה דחוק וקשה בסברא זו?

תשובות |

1. בערב פסח אחר מנחה. כי זהו זמן הקרבת הפסח, כדי שיהא קורא אותו בזמן הקרבתו ומעלה עליו הכתוב כאילו הקריב קרבן פסח בזמנו.
2. צריך לקרוא את זה בזמן, ולהתחנן שיבנה בית-המקדש.
3. לבקש להיות "בן אדם" ולבקש זאת בפרט ב"שפוך חמתך". וגם שהבקשות יהיו רק רוחניות.
4. כי לא הוא ולא אבותיו היו ביציאת מצרים ואיך יאמר "אנחנו ואבותינו" כו'.
5. כי יציאתנו ממצרים הייתה גאולת עולם גם לנפש הגר, הגם שלא היה בנגלה היה בנסתר.
6. 1. על-שם, "והגדת לבנך". 2. ויש מפרשים, לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים כמו שמתרגם הירושלמי "הגדתי היום לה' אלוקיך", "שבחית יומא דין". 3. ויש גורסים, אגדה באל"ף.
7. בבית הרב מסדרים המצות על מפה ולא על קערה, מלבד האדמו"ר המסדר המצות על טס של כסף. (ואולם אין להוכיח מכאן לגבי כל מקום חוץ מבית הרב שלא צריך קערה).
8. 1. רמז מן התורה הוא לג' סאין שאמר אברהם לשרה לעשות מהם עוגות כו', ולמדו שאותו זמן פסח הי'. 2. ויש אומרים זכר לג'

| שאלות |

14. מה מנהגנו בנוגע ל"זרוע" (מינו, אופן הכנתו, אכילתו), ומדוע?
15. ערב פסח שחל בשבת: א] מה מקום לומר שלא לקחת ביצה? ב] מה מנהגנו בפועל?
16. היכן מניחים ה"מרור" בקערה, מה מקשה ע"כ הרבי, ומה מתרץ?
17. ממה עושים החרוסת, מה נותנים בה, ובמה מרככים אותה, ומה הסיבה לכל דבר מהנ"ל?
18. מדוע נקרא שמו "חרוסת"?
19. מה הוא נוטריקון המילה "כרפס", ולמה זה רומז?
20. מה מנהגנו לקחת בשביל ה"כרפס"?
21. מה מנהגנו לקחת בשביל ה"מרור"?

| תשובות |

- הררי עולם, אברהם יצחק ויעקב.
9. ישראל, לוי, כהן, ר"ת יל"ך. ורומז ג"כ שהוא כבר מהלך בעבודתו. ולא כל"י?
10. שזהו עניין כלי, כי בכלל: המצות רומזים לכלים, ומה שמניחים על המצות – לאורות.
11. ה"זרוע" וה"ביצה". הזרוע, לזכר קרבן פסח. והביצה, לזכר קרבן חגיגה.
12. כי ביצה היא "ביעא" וזרוע "זרועא" – בלשון ארמי, ושניהם נרמזים בבקשה אחת מאת ה': "בעא רחמנא למיפרק יתנא בדרעא מרממא" (כלומר, ה' תגאל אותנו בזרוע חזקה).
13. כי מוכח במשנה ובירושלמי שגם בזמן המקדש היו לוקחים שני תבשילין ואז לא עשו זכר לאבלות וא"כ נצטרך לומר אשר מאות שנים לקחו מין אחד לזכר החגיגה עד החורבן.

14. לקחת חלק מצוואר עוף, לצלותו ולא לאוכלו מדין 'הרחקה' שלא יהי' כל דמיון לקרבן פסח.
15. [4] כי לא היו מקריבים אז קרבן חגיגה. [2] מנהגנו שכן לוקחים הביצה זכר לחגיגה.
16. באמצע מתחת הזרוע והביצה. ולכאורה המרור הוא בבחינת גבורה והי' צ"ל בצד שמאל (המורה על גבורה)? וי"ל: כי המרירות מעורר המשכת רחמים רבים וכאשר הוא יתמרמר על ריחוקו מאלוקות עי"ז מעורר רחמים רבים.
17. חרוסת – זכר לטיט שנשתעבדו בו אבותינו. עושים אותה מפירות שנמשלה בהם כנסת ישראל, ונותנים בה דבר של קיוהא (יין) זכר שהיו שיני ישראל קהות מקושי השעבוד, ואח"כ מרכיין אותה במשקה אדום, זכר לדם – מכה ראשונה.
18. נקרא שמו חרוסת – זכר ללבינה שהיא מעשה חרסית (חרס). סימן אל החרוסת: על-שם "חרושת אבן חרושת עץ". בלשון אשכנז: איפ"ל באר"ן, ניס"ן אינגב"ר צימרנ"ד. ובלשון הקודש: תפוחים, אגסים, קידה, אגוזים, וקנמון. אבל זה מכמה שנים אשר מנהגנו לא לקחת קידה וקינמון מחשש תערובת חמץ.
19. נוטריקון: ס' פרך. כלומר, ס' ריבוא עבדו עבודת פרך.
20. בצל (או תפוח-אדמה).
21. חזרת (סאלאט), תמכא (חריין), שניהם – גם למרור וגם לכורך.

קִדְשׁ

בחול מתחילין כאן:

סְבָרֵי מְרַגְנֵן

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמְמוֹנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתַתֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (בשבת: שְׁבֻתוֹת לְמִנוּחָהּ ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חַגִּים וְזְמַנִּים לְשִׂשׁוֹן, אֵת יוֹם (הַשְּׁבֻת הַזֶּה וְאֵת יוֹם) חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה וְאֵת יוֹם טוֹב מִקְרָא קוֹדֵשׁ הַזֶּה, זְמַן חֲרוּתֵנוּ (בְּאַהֲבָה), מִקְרָא קִדְשׁ, זְכַר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם. כִּי בְנוּ בְּחֶרֶת וְאֹתָנוּ קִדְשָׁת מִכָּל הָעַמִּים, (וְשֻׁבֵת) וּמוֹעֲדֵי קִדְשׁ (בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הַנְּחֻלָּתָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִקְדֵּשׁ (הַשְּׁבֻת ו) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
שֶׁהֲחֵינּוּ וְקִיְמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה.

במוצאי שבת מקדשין יקנה"ז:

יין. קידוש. גר. הבדלה. זמן:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבַדִּיל בֵּין קִדְשׁ לְחָל, בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קִדְשֵׁת שְׁבֻת לְקִדְשֵׁת יוֹם טוֹב הַבְּדֻלָּת, וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְשֵׁת. הַבְּדֻלָּת וְקִדְשֵׁת אֵת עַמּוֹד יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשֵׁתָּהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי הַמְבַדִּיל בֵּין קִדְשׁ לְקִדְשׁ. שֶׁהֲחֵינּוּ..

שׁוּתָה הַכּוֹס בִּישִׁיבָה בַּהֲסַבַּת שְׂמַאל דְּרַךְ חִירוֹת:

וְרַחֵץ

ונוטל ידיו ואינו מברך:

קדש: - ורחץ: / שואל ומשיב

שאלות |

1. מי חיבר הסימן קדש ורחץ כו'?
2. כיצד אנו נוהגים לקדש, מיושב או מעומד (בשבת ויו"ט, ובפסח)?
3. מדוע בכל התיבות של הסימן "קדש ורחץ" כו', הביא אדמוה"ז פירוש התיבה, מלבד בתיבת "קדש", "הלל", "נרצה"?
4. כיצד מנהגנו במזיגת הכוס, לקיחתו והחזקתו, קודם הקידוש?
5. מה הוא ההבדל בגדר החיוב של הקידוש, בין יו"ט, ליו"ט שחל בשבת, ומה הוא החיוב שנוסף בלילה זה של פסח?
6. מה היא הנפק"מ (הנפקא-מינה) לדין שכוס הקידוש הוא אחד מד' כוסות? (ד' עניינים)
7. ד' כוסות, מהתורה או מדברי סופרים?
8. מדוע לא מברכים עליהם, "ברוך וכו' וציוונו לשתות ד' כוסות"?
9. כנגד מה תקנו הד' כוסות? (פרט, ח' עניינים!)
10. כשחל יו"ט בשבת אומרים תחילה "יום השישי", מה היא הסיבה הפנימית לכך?
11. בנוסח הקידוש: "יום חג המצות": מי קורא אותו בשם "חג המצות" ומי קורא אותו "פסח", ומדוע?
12. מדוע בשבת אומרים: "באהבה מקרא קדש", ואילו ביו"ט משמיטים תיבת "באהבה"?

תשובות |

1. רש"י חיברו. ויש אומרים, אחד מבעלי התוספות, רבי שמואל מפלייזא (מפלייש).
2. אנו נוהגים לקדש מעומד, בין בשבת ויו"ט ובין בפסח.
3. מפני שאין כל חידוש בפירוש תיבות אלה.
4. מוזגים (ולא מדקדקים שמישהו אחר ימזוג). לוקחו בימינו ומעבירו לשמאלו ומעמידו דרך הורדה מלמעלה למטה על כף ידו הימנית כשהיא כפופה כעין בית קיבול, אצבעותיו מוגבהות והאגודל מושכב מן הצד. ומקדש מעומד והכוס מוגבהת מהשולחן למעלה מג' טפחים.
5. בכל יו"ט חייב בקידוש מדברי סופרים, וכשחל בשבת הרי יש לו ג"כ עיקר מן התורה, ונוסף עליהם בלילה זה, שהוא אחד מד' כוסות שהם מצווה מד"ס בליל פסח.
6. 1] אינו מקדש על הפת. 2] אין אחר מוציא ידי חובתו. 3] דוחק עצמו לשתות ד' כוסות אף שמזיקו או שצריך למכור כסותו. 4] אינו מקדש אלא בלילה ממש, כי תקנו חכמים ד' כוסות בזמן הראוי לאכילת מצה.
7. מצווה מדברי סופרים.
8. לפי שהם מופסקים (היינו שיש הפסק ביניהם בזמן או בדיבור).
9. כנגד ד' לשונות של גאולה: "והוצאתי", "והצלתי", "ווגאלתי", "ולקחתי" - שהן כנגד ד' גזירות שגזר עליהם פרעה. כנגד שבירת ד' קליפות - כנגד ד' כוסות של פרעה שנרמזה באתו חלום גאולתן של ישראל, כנגד ד'

שאלות |

תשובות |

מלכויות, כנגד ד' כוסות של פורענות שהקב"ה משקה את אומות העולם וכנגדן משקה את ישראל ד' כוסות של נחמה. כנגד ד' אותיות שם הוי'.

10. כי "יום השישי ויכולו השמים", הם ר"ת (ראשי תיבות) הוי'.

11. הקב"ה קורא אותו חג המצות – כי השי"ת מספר בשבחן של ישראל שלא התמהמהו ולא אמרו היאך נצא למדבר. ובנ"י קוראים אותו פסח – כי מספרים בשבחן של השי"ת אשר פסח וכו'.

12. כי מקרא קדש דשבת קבלו ישראל באהבה, במרה. אבל של יו"ט הי' ע"י שכפה עליהם הר כגיגית בסיני.

13. לפי שכל המועדים תלויים בזמנים: פסח בזמן האביב כו'.

14. [1 לפי שעתידי לאומרו בהגדה "למי שעשה לנו כל הניסים האלו". 2] ויש אומרים מפני שאין מברכים ברכה זו אלא על מצווה דרבנן. 15. הלמ"ד בחיריק.

16. כי הרבה מאורות יש באש (אדומה וירקרקת).

17. ב' הבדלות: בין כוהנים לויים, ובין לויים לישראלים.

18. שותה הכוס כולה, ובבת אחת. וכן בשאר ג' כוסות.

19. כי הסיבת ימין, על פניו, או על גביו – אין זו הסיבה (כדאיתא בגמ').

20. שכך עשה להם הקב"ה לישראל שנאמר:

"ויסב אלקים את העם", מהו ויסב, שהרביצם כדרכי מלכים.

21. [1 למען שיהיו כל התיבות שבסימן זה בני שתי תנועות (ק-יָשׁ, וְ-חָץ, כַּר-פֶּס, יְ-חָץ וכו') 2] להדגיש שצ"ל קדש ואח"כ רחץ אף למי שאין נוהג כן בשאר ימות השנה. 3] שעניינם של תיבות "קדש" – "ורחץ" ע"פ הסוד הוא אחד ולכן נאמרו בוא"ו החיבור. 4] וגם שרק הם באים בלשון ציון.

22. כי הבא לאכול דבר שטיבולו במשקה צריך נט"י תחילה. בלא ברכה, כי ספק ברכות להקל.

13. "מקדש ישראל הזמנים": מדוע לא אומרים, "המועדים" כלשון הכתוב?

14. "... שהחיינו כו'. מדוע לא מברכים גם ברכת "שעשה ניסים לאבותינו"?

15. "... לזמן הזה", הלמ"ד בחיריק, או בפת"ח (לפי מנהגנו)?

16. מה היא הסיבה שאומרים בנוסח ההבדלה "מאורי האש" – מאורי לשון רבים (ולא מאור – לשון יחיד)?

17. "הבדלת וקדשת", כמה הבדלות הן, וכיצד?

18. מה הוא שיעור שתיית הכוס של קידוש בפסח?

19. מדוע מסיבים על צד שמאל דווקא?

20. מהיכן למדו רבותינו ש"אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב"?

21. מדוע תיבת "ורחץ" בתוספת וא"ו, דלא כבשאר התיבות?

22. "ונוטל ידיו ואינו מברך". מה הוא הטעם לנטילת-ידיים, ובלא ברכה?

כַּרְפֵּס

נוטל פחות מכזית כרפס ויטבול במי מלח או חומץ ויברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה.

יכוין להוציא גם המרור בברכה זו:

יְחִיץ

ויקח מצה האמצעית ופורסה לשנים, חלק אחד גדול מחבירו. וחלק הגדול יניח לאפיקומן, והקטן מניח בין הב' מצות:

מְנִיד

ומגביה הקערה שיש בה המצות ויאמר:

הָא לְחֵמָא עֲנִיָּא דִּי אָכְלוּ אַבְהֵתְנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם. כָּל דְכָפִין יִיתִי וַיִּיכַל, כָּל דְאַרְיָךְ יִיתִי וַיִּפְסַח. הַשְׁתָּא הֵכָא, לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא עֲבָדִין לְשָׁנָה הַבְּאָה בְּגֵי חוֹרִין:

מסלקין הקערה עם המצות לצד אחר, ומוזגין לו כוס ב',
וכאן הבן שואל מה נשתנה:

